

220839 - Çalınan Mallar ve Borçlar, Alındığı Değerde mi Ödenir Yoksa Ödeme Yapılacak Günün Değeriyle mi Ödenir?

Soru

Fiyatların değişmesi ve para biriminin değeri düşmesi sonrası zimmette bulunan haklar, sahiplerine nasıl iade edilir? Borçlar ve çalıntı mallar borç veya hırsızlık anındaki değerinde mi, yoksa iade edileceği günün değerine göre mi iade edilmeli?

Detaylı cevap

Allah'a hamd olsun.

Birincisi:

Eğer zimmette sabit olan borç; ölçü veya ağırlıkla ölçülen şeylerdense ya da altın ve gümüş gibi asli değeri olan ve ona benzer somut bir şeye o zaman alimlerin çoğuna göre varlığın borç alınma ile geri ödeme arasında fiyat değişikliği dikkate alınmaksızın aynı miktarda iade edilmesi gerektiği konusunda ittifak edilmiştir.

İbn Kudâme şöyle demiştir: "Borç alınan şeyin benzeri olması durumunda fiyatı ucuz olsun, pahalı olsun veya aynı fiyatta olsun benzeri geri verilir. (El-Muğni 6/441).

Ayrıca şöyle dedi: "Ölçülen ve tartılan şeylerin aynı miktarlarıyla ödenmesinin vacip olduğuna dair herhangi bir ihtilaf bilmiyoruz. (El-Muğni 6/434).

Alimlerin çoğunluğuna göre, çalınan ve gasp edilen malların fiyat değişimi dikkate alınmaksızın iade edilmesi hükmü de aynı şekildedir.

İmam Ebu Sevr ve İmam Ahmed'in yanı sıra Şeyhülislam İbn Teymiyye'nin de tercih ettiği bir görüşe göre fiyatın düşmesi durumunda gaspçının gerçek değerini telafi etmekle yükümlü olduğu

söylenmiştir.

El Mevsua el Fıkhiye 25/10'de şöyle geçmektedir: Fıkıh alimlerinin çoğunluğuna göre gaspçı, fiyatların değişmesinden dolayı malın değerinin düşmesini garanti etmek zorunda değildir.

Ebu Sevr'den rivayet edildiğine göre gaspçı eksikliği garanti eder. Çünkü gasp edilen malın zarar görmesi halinde eksikliğini garanti eder, aynı şekilde gasp edilen malın fiyatı düştükten sonra iade etmesi durumunda bunu da garanti eder.

Merdâvî şöyle demiştir: "Fiyatların değişmesinden dolayı malın değeri düşerse, o (yani gasp eden) sorumlu değildir. Bu muteber ve mezhep görüşüdür, ayrıca ashabımızın çoğunluğu da bu görüştedir.

İmam Ahmed'den gelen rivayete göre garanti eder. İbn Ebi Musa ve Şeyh Takiyyuddin İbn Teymiyye de bu görüştedirler. (El-İnsaf 6/155).

Şeyh İbn Useymin dedi ki: "Doğru olan şu ki; fiyattaki her düşüş garanti ve tazmin edilir çünkü bu malın değeri elli bin idi, şimdi ise sadece kırk oldu. Bundan dolayı sahibini bu artıştan alıyordu, bu yüzden düşen miktarı tazmin eder. Doğru görüş şudur ki nasıl ki eşyanın zâtı veya özelliğinde eksiklik oluştuğunda tazmin ediliyorsa aynı şekilde değeri ve fiyatı da tazmin edilir. Bu da Şeyhülislam İbn Teymiyye'nin tercihidir, Allah ona rahmet etsin. "İbn Useymin'in El-Kâfi Üzerine Yorumları"ndan alıntıdır. Al-Shamila 5/343)

İkincisi:

Zimmette sabit olan borç, şu anda işlem gören kâğıt paralardan birinden olup ödeme yapılmadan önce fiyatı düşerse bu durumda şayet paranın değerindeki azalma küçük olup borcun üçte biri kadar değilse alınan paranın aynı miktardaki tutarı eksik veya fazlalık olmadan iade edilmesi gerekir.

Bu durumun (İslam Fıkıh Akademisi 42, 4/5 Nolu) karar kapsamına girdiği kabul edilmektedir: "Bir para birimindeki sabit borçların ödenmesinde önemli olan değeri değildir, karşılığıdır çünkü borçlar benzerleri ödendiği için her ne olursa olsun sabit borçları fiyatına bağlamak caiz değildir.

Üçüncüsü:

Ancak para biriminin değerindeki değişiklik büyük ise, çağdaş fıkıh alimleri para biriminin değerinde ciddi bir düşüş olması durumunda borçlunun ne kadar ödemesi gerektiği konusunda farklı görüş bildirmiştir. Aynı miktar mı yoksa yeni değerindeki miktarı mı iade edilmelidir?

İhtilafın nedeni: Şu anda tedavülde olan kâğıt para ve para birimlerinin gerçek bir değere sahip olmamasıdır, daha ziyade bunların değeri insanların onlarla olan alışverişlerinden ve ülkelerin bunları kabul etme konusundaki taahhütleri ile mevcuttur.

İslam Fıkıh Akademisi bu konuyu birden fazla oturumda (üçüncü, beşinci, sekizinci, dokuzuncu ve on ikinci) tartışmış ve konuyla ilgili genel görüşler üç ifadeye dayanmıştır:

Birinci Görüş: İnsanlar arasında bu parayla ticaret devam ettiği sürece paranın değerindeki düşüş ne kadar olursa olsun, borcu alındığı miktar ile iade etme zorunluluğu ilkesine bağlı kalmak gerekir.

Bu görüş; aralarında Şeyh İbn Baz, Şeyh İbn Useymin, Şeyh El-Siddık Muhammed El-Emin El-Darir ve Şeyh Ali El-Salus'un da bulunduğu birçok çağdaş bilim adamı tarafından seçilmiştir. Bu konuda Daimî Komite'nin bir fetvası vardır.

Daimî Fetva Komitesi alimleri şunları söyledi: "Borçlu, ödünç aldığı parayı sahibinin talebi üzerine aynı miktarda ödemek zorundadır. Satın alma gücü ister artsın ister azalsın bunun hiçbir etkisi yoktur. (Daimî Fetva Komitesi 14/146).

Şeyh İbn Useymin r.h şöyle dedi: "Eğer para tedavülden kaldırılmış ve başka bir para birimi ile değiştirilmişse o zaman onun o andaki değerini veya tedavülden kaldırıldığı andaki değerini talep etme hakkı vardır. Ancak para aynı birimle kalırsa borç verene bu paradan başka bir şey verilmez, değeri ister artsın ister azalsın bu durum dikkate alınmaz. Örnek: Yıllar önce kendisine bir ölçek buğday ödünç verse ve bu ölçek beş lira olsa ve sonra değeri iki liraya düşerse borç ödendiğinde bir ölçek buğday ve üç lira mı verilir? Hayır, sadece bir ölçek buğday geri verilir. Çünkü bu tür şeylerde sadece mislinin verilmesi gerekiyor, aynı şekilde para tedavülden kaldırılmadığı müddetçe aynı şekilde ödenir. (Liqa' al-Baab al-Maftuh 72/9, Al-Shamila)

İkinci Görüş: Borcun alındığı zamanki paranın değerine göre iade edilmesi gerekir. Bu şekilde (ya paranın satın alma gücü dikkate alınarak ya da paranın altına karşı olan değeri dikkate alınarak) ödenir.

Pek çok çağdaş alim ve araştırmacı bu görüşü savunmuştur: Şeyh El-Albani, Şeyh Mustafa El-Zarka, Şeyh Abdullah El-Bassam, Şeyh Muhammed Süleyman El-Aşkar, Şeyh Abdul Rahman El-Barak, Şeyh Muhammed El-Muhtar El-Salami, Şeyh Ali Al-Qaradaği ve Şeyh Wahba Al-Zuhayli... (Bakınız: İslam Hukuk Akademisi Dergisi 3, 5, 8, 9 ve 12 sayıları)

Şeyh El-Albani r.h şöyle dedi: “Eğer bana bir yıl önce yüz dinar borç vermiş olsaydın ve bugün yüz dinar elli dinar değerinde olsaydı şüphesiz benim yüz dinarla aldığımı bugün satın alamazdım. Bugün bırakın diğer şeyleri, buğday, arpa, süt ve yaşam için gerekli olan şeyleri yüz dinarla alamam. Zahiri görüşünde olduğu gibi; al kardeşim, yüz dinarı sana nakit olarak veriyorum demem caiz değildir. Bilakis dinar miktarı ödünç borç aldığı günkü satın alma gücüyle birlikte kişinin kendisine iade edilir.” (Silsilah Al-Huda wal-Nour 285 kaseti 57. dakika sonrası.

Üçüncü Görüş: Bu gibi durumlarda, her iki tarafın (alacaklı ve borçlu) zararları hesaplandıktan sonra gerektiği gibi uzlaşma ilkesi dikkate alınmalıdır yani borçlunun ödeyeceği miktar üzerinden aralarında anlaşma yapılır.

İslam Fıkıh Akademisi, Cidde’de Bahreyn’in Faysal İslami Banka işbirliğiyle (H. 1420, M. 1999) düzenlediği “Enflasyon Sorunlarını İncelemek İçin İktisadi fıkıh Sempozyumu”nun önerileri arasında şunlar yer alıyor:

Enflasyon, sözleşmenin imzalandığı andaki beklenmeyen bir durum olup gerçekleştiyse geri ödeme vaktinde ise enflasyon düşük veya yüksek olur. Yüksek enflasyonun kriteri ise ertelenen borç tutarının üçte birine ulaşmasıdır:

1- Enflasyonun düşük olması durumunda borçların değiştirilmesi için bir gerekçe sayılmaz çünkü temel prensip, bu tür borçların misliyle ödenmesidir. İslam şeriatına göre düşük miktarda belirsizlik ve aldanma affedilebilir.

2- Enflasyonun yüksek olması durumunda ertelenen borcun aynısıyla (şekil olarak) geri ödenmesi alacaklıya büyük zarar verir ve bu zararın ortadan kaldırılması gerekir. Zira genel kural gereği “zarar bertaraf edilir”.

Bu sorunun çözümü, uzlaşma yoluna başvurmaktır.

Her iki tarafın da enflasyondan kaynaklanan farkı borçlu ile alacaklı arasında anlaşmaları oranda dağıtmayı kabul etmesiyle yapılır. (İslam Hukuk Konseyi Dergisi’nden alıntı 12/4/286).

Görünen o ki -en doğrusunu Allah bilir- bu konudaki en yakın görüş, değer in iade edilmesi gerektiği veya değer kaybı üçte bir oranına varmışsa iki taraf arasında uzlaşma yapılması gerektiğidir.

Küçük miktar ile büyük miktarı ayıran oran üçte bir olarak kabul edilmiştir. Çünkü şeriat hukuku pek çok konuda bunu az ile çok arasında bir ayırım olarak görmektedir.

İbn Kudâme şöyle dedi: Vasiyet, hasta ödemesi, erkek ve kadın yaralarının oranları gibi konularda şeriatta üçte bir itibar edilmiştir.

El-Esram şöyle dedi: Ahmed dedi ki: On yedi meselede üçte bir oranı kullanılmaktadır.

Çünkü üçte bir oranı çok, bundan düşüğü ise az sayılmaktadır. Nebi s.a.v vasiyet hususunda “üçte biri ve üçte biri de çoktur.” Demmiştir. Böylece üçte biri çokluğun sınırı belirlenmiş bu nedenle bu oran esas alınmıştır. (El-Muğni 6/179).

Dördüncüsü:

Değer in iade edilmesi veya uzlaşma yoluyla zarar in iki taraf arasında dağıtılması ifadesi; adaleti ve insafı emreden, zarar in ortadan kaldıran, haksızlığı yasaklayan şeriat in genel naslarıyla tutarlıdır.

Paranın değerinde büyük bir değişiklik olması durumunda bile aynı tutarı iade edilmesi gerektiğine ilişkin ifadeye gelince birkaç yönden sorunludur:

1- Alacaklıya yönelik zarar oluşması, adaletin gereklerine ve şeriat in zarar in önlenmesi ve ortadan kaldırılması yönünde bildirdiğine aykırı olması.

2- Paranın gerçek anlamını dikkate almaksızın görünen, biçimsel şekli dikkate alınması. Satın alma gücünün benzerliği dışında bu parada gerçek değere ulaşılamaz. Özellikle para değerinin değışikliğe maruz kalması gerçek değerini yakalamak imkansızdır.

Şeyhülislam İbn Teymiyye, Şerhu'l Muharrir'de şöyle demiştir: "Eğer birisi diğerinden borç alır veya yiyecek gasp ederse sonra bunların değeri düşerse, alacaklı bunları eksik almaya zorlanmamalıdır. Burada adalet bir şeyin değerini iade edilmesidir. Ancak değeri farklıysa adalet olmaz. (El-Bahuti tarafından Al-Mineh Al-Şafiyat, 443'te rivayet edilmiştir.)

Necid bölgesi müftüsü Şeyh Abdullah bin Abdul Rahman Ebu Buteyn, kendi döneminde şöyle demişti: "Fiyatın ucuzluğuna gelince, değerin iadesini gerektirdiği hususunda Şeyhin sözü açıktır ki bu daha güçlü bir görüştür. Dolayısıyla bize böyle bir şey sunulursa mümkün olduğunca anlaşmaya aracılık ederiz. (Al-Durar al-Seniyye 6/206)

Aynı şekilde Şeyh Hasan bin Hüseyin El-Şeyh, Şeyhülislam'ın şu sözü hakkında şöyle demiştir: Fetvamızda itimat edilen görüş, onun görüşüdür. (Al-Durar al-Seniyye 7/212)

Şeyh Abdullah el-Bassam r.h şunları söyledi: "Şeyh Takiyyuddin, Şemseddin İbnü'l-Kayyim ve Necid bölgesi Selefî davetinin bazı alimlerine göre nakit para değer kazanır veya kaybederse ya da tedavülden çıkarılırsa alacaklıya değeri verilir. (Mecelle Mecme el Fıkh el İslami 9/2/443).

Şeyh Abd al-Rahman al-Barrak, şunları söyledi: "Nakit para değer kaybeder, borç verenin parasına adaletsizliğe neden olacak bir boyuta ulaşırsa o zaman aynı miktarda para geri ödeme yeterli değildir; aksine borç verme gününde değerine göre belirlenmesi gerekir. Gerekirse para, dolar vb. değeri sabit olan paraya göre değerlendirilir veya alacaklı ile uzlaşılır.

3- Altın ve gümüş olarak alınan borcun mislini verilmesinin vacip olduğu hususunda alimlerin görüşlerine dayanarak kâğıt paranın altın ve gümüşe kıyas edilmesi geçerli değildir. Çünkü altın dinar ve gümüş dirhem hiçbir şekilde değerini kaybetmez, belli bir oranda ucuzlayabilir ama değerini kaybetmez ve bu nedenle kâğıt paralardan farklı olarak aynı olarak iade edilmesinde bir sakınca yoktur. Kâğıt paralar ise onları tanıyan ülkeler olmasa, kendi başlarına hiçbir değeri olmayan kâğıt parçasıdır.

Beşincisi:

Kişinin zimmetinde sabit olan hak; gasp, hırsızlık veya borcu ödemede kasıtlı gecikme nedeniyle oluşan bir hak ise bu durumda hakkın değerinin iade edilmesi gerekir. Çünkü gaspçı, hırsız ve borcu erteleyen; haksız durumda olup haksızlıktan doğan zararın tamamını üstlenmekle yükümlüdür.

Parasal enflasyon meydana gelirse veya normalde insanların bu tür farka tahammül edemeyeceği bir dereceye ulaşırsa gaspçı paranın değerini garanti ve telafi eder. (Şeyh Halid El-Muslih'in, Parasal Enflasyon, kitabından alıntı s. 222).

Ancak zimmette sabit olan hak, parasal borç, satış bedeli veya ertelenmiş mehir gibi her iki tarafça kabul edilen bir işlemde kaynaklanıyorsa iki taraf arasında uzlaşma olması gerektiğine dair beyan teyit edilir. Karşılıklı rıza dahilinde zarar oranı paylaşılır çünkü parada meydana gelen yüksek enflasyonda borçlunun kusuru yoktur.

Paranın rakamsal değerini ödeme yükümlülüğü alacaklıya zarar verdiği gibi gerçek değeri ödeme yükümlülüğü ise borçluya açıkça zarar vermektedir. Adaletin gereği zararın tek tarafa yüklenmemesidir. Bilakis zararın uzlaşma yöntemiyle aralarında paylaşılması gerektirir.

Uzlaşma, prensip olarak vacip olmayıp menduptur. Ancak olağanüstü bazı durumlarda her iki taraf için de uzlaşmak kaçınılmaz bir vacip haline gelebilir

İbn Arafa şöyle demiştir: Uzlaşma, başlı başına menduptur. Ancak bir menfaat belirlendiğinde vacip olur. (Mevahib el-Celil 5/80).

Altıncısı:

Borcun zimmette sabit kılındığı günkü değerine göre geri ödeme yapılması gerektiği söylendiği takdirde borcun aynı para birimi ile daha fazla geri ödenerek faiz şekline düşmemesi için geri ödemenin başka bir para birimi üzerinden yapılması gerekmektedir.

Merdâvî şöyle demiştir: "Ona değeri vardır" sözünün anlamı: Şayet varlık fazlalık faiz içere bilen

şeylerden biri ise, fazlalık faiz kapsamında olmayan bir şeyden geri ödenir. Dolayısıyla, eğer ona kırık dirhemler/gümüştan ödünç verirse fakat bunun kullanımı yasaklanırsa onların değerini altın olarak verir. Tersini olursa aksi ile verilir. (el İrşad, el Mubhec)

El-Furû'da şöyle demiştir: Borcu kendi türünden başka bir değerle öder. (Al-İnsaf 5/127).

El-Bahuti şunları söyledi: "Borç ödeme gününde bunun bedelini talep etme hakkı vardır ve şayet varlıktaki fazlalık faize yol açıyorsa farklı cinsten ödenir. Örnek: Eğer gümüş ise bunun karşılığında altın verir, altın ise gümüş ile öder. (El-Mineh El-Şafiyat Bi Şerh Müfredat El-İmam Ahmed 1/439)

Sonuç olarak:

Gasp eden veya hırsızlık yapan kişinin parayı elde ettiği günündeki değerine göre iade etmesi vaciptir çünkü çalınan eşyanın maruz kaldığı her türlü fiyat düşüşünden kendisi sorumludur.

Diğer borçlarda ise paranın değerindeki düşük ile yüksek değişiklik arasında fark oranı gözetilir. Şayet değişiklik düşükse ve borcun üçte birine ulaşmıyorsa o zaman aynı karşılığı miktarı iade edilir ve değerine bakılmaz.

Ancak değişiklik yüksek olup önemliyse, üçte bir veya daha fazlasına ulaşıyorsa o zaman zararın uzlaşa yoluyla her iki tarafa dağıtılması vaciptir.

Alınan borcun değerine geri ödenmesi halinde borçlanma anındaki altın fiyatına veya paranın o zamanki satın alma gücüne göre takdir edilir. Geri ödeme ise borcun alındığı para biriminden farklı bir para birimiyle yapılır.

Daha fazla bilgi için ([99642](#)) numaralı sorunun cevabına bakınız.

En iyisini Allah bilir.